

УДК 373.29

**РОЛЬ РУЧНОЇ ПРАЦІ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Стеценко Наталя

м. Херсон

У статті висвітлено роль та значення ручної праці у розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку та підготовці її до навчання у школі.

Встановлено, що заняття ручною працею безпосередньо впливають на психофізіологічний, інтелектуальний та особистісний розвиток дитини.

Ключові слова: ручна праця, старший дошкільний вік, розвиток особистості, підготовка до школи.

В статье раскрыта роль и значение ручного труда в развитии личности ребенка старшего дошкольного возраста и подготовке его к обучению в школе.

Установлено, что занятия ручным трудом непосредственно влияют на психофизиологическое, интеллектуальное и личностное развитие ребенка.

Ключевые слова: ручной труд, старший дошкольный возраст, развитие личности, подготовка к школе.

The article revealed the role and importance of manual labor in the development of the child of preschool age and preparing him for school.

It is established that employment in manual labor directly affects the psycho-physiological, intellectual and personal development of the child.

Key words: manual labor, the senior preschool age, personality development, preparation for school.

Основний Закон нашої держави – Конституція України гарантує вільний і всебічний розвиток особистості кожного громадянина, а в Законах «Про освіту» (1991р.), «Про загальну середню освіту»(1999р.), «Про дошкільну освіту» (2001р.), «Про позашкільну освіту» (2004р.), Національній Доктрині

розвитку освіти України у XXI столітті (2002р.) підкреслюється, що основні завдання дошкільної освіти полягають у її спрямованості на: всебічний гармонійний розвиток дитини як особистості та найвищої суспільної цінності; створення умов для творчої самореалізації особистості кожної дитини у навчально-виховному процесі.

Перехід від дошкільного до молодшого шкільного дитинства є одним із найбільш відповідальних періодів у життєвому циклі людини. Тому пошук інноваційних шляхів підготовки дітей до школи, що забезпечило б «озброєння їх не стільки премудростями шкільної науки, скільки наукою життя, адекватного сприйняття світу» [5], набуває в сучасних умовах особливого значення. Підготовку дітей до школи розглядаємо як особистісне становлення кожної дитини, її фізичний і соціальний розвиток відповідно до індивідуальних можливостей, що зумовлює поступову інтеграцію дошкільника у шкільне життя.

До проблеми дитинства як наукової категорії, полі дисциплінарного явища зверталися вчені А.Богущ, В.Зеньковський, Д.Ельконін, В.Мухіна, В.Сухомлинський та інші. Підготовка дітей до школи знайшла широке відображення у світовому і вітчизняному історико-педагогічному досвіді (Г.Ващенко, Ж.Піаже, Р.Оуен, С.Русова, К.Ушинський, Ф.Фребель, С.Шацький та інші).

За останнє десятиріччя значно зріс інтерес вітчизняних учених до проблеми підготовки дітей до школи. Про це свідчать праці Л.Артемової, А.Богущ, Калмикової, О.Кононко, С.Лаврентьевої, Л.Низьковської, Л.Пироженко, К.Прищепи, О.Проскури, Р.Рєпіної, У.Середницької, Н.Уткіної та інші. Дослідження ведуться в контексті теорії і методики гуманістичної парадигми особистісно орієнтованого навчання і виховання дошкільників, ставлення до дитини як до найвищої цінності, активного суб'єкта діяльності. Саме такий підхід до навчання передбачає достатньо вільний вибір дитиною діяльності, яка найбільше її цікавить (Л.Венгер, А.Запорожець, У.Ульєнкова).

Однією з найбільш привабливих, мотивованих сутнісною потребою дитини є елементарна трудова діяльність. Включений в особисту «програму розвитку» (Л.Виготський) самостійний труд розкриває дитині різноманітні сторони оточуючого світу, дозволяє оволодівати різноманітними формами пізнання, суттєво впливає на розвиток мислення дошкільника (Я.Неверович, Н.Поддяков, А.Усова, Д.Ельконін).

Метою нашої статті є висвітлення ролі та можливостей дитячої ручної праці у процесі розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку та підготовці її до навчання у школі.

Педагогами і психологами доведено, що готовність дитини до школи передбачає необхідний і достатній рівень психофізіологічного розвитку дитини для засвоєння шкільної навчальної програми, це певний рівень інтелектуального та особистісного розвитку дитини, це необхідний рівень сенсомоторного розвитку задля успішного оволодіння відповідними уміньми і навичками навчальної діяльності.

Підкреслюючи роль ручної праці у процесі розвитку дитини В.Сухомлинський зазначав: «Витоки творчих здібностей і дарувань дітей – на кінчиках їх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть ніби тоненькі струмочки, які живлять джерело творчої думки. Чим більше впевненості та винахідливості в рухах дитячої руки, тим тонше взаємодія із знаряддям праці, чим складніше рухи, необхідні для цієї взаємодії, тим глибше входить взаємодія руки з природою, із суспільною працею у духовне життя дитини. Іншими совами: чим більше майстерності у дитячій руці, тим розумніша дитина» [6].

Дослідниками доведено (М.Кольцова, О.Ісеніна, А.Антакова та ін.), а практикою підтверджено, що розвиток дрібної моторики пальців позитивно впливає на становлення мовлення дітей, їх інтелектуальний та емоційний розвиток. Дж.Локк вважав, що кращою іграшкою для дитини буде та, яку вона створила власними руками. Ручна праця – це творча робота з різними матеріалами, у процесі якої створюється саморобка. Вона готує руки до

письма і, що дуже важливо, підвищує працездатність кори головного мозку, стимулює розвиток уваги, уяви, фантазії, а в кінцевому результаті – сприяє підготовці дитини до навчання у школі.

Сьогодні дитяча ручна праця розглядається як заняття у галузі ремесляних робіт, що мають на меті не підготовку до будь-якого ремесла, а збільшення спритності рук взагалі та непрямий розвиток духовних здібностей дітей.

Ручна праця, або рукоділля, - це складова частина єдиної інтегрованої системи навчання для дошкільників та молодших школярів, яка будується на основі цілісного підходу до людини. Так само як і на інших уроках у процесі занять ручною працею розвивається вся людина, її мислення, почуття, воля.

Формування у дітей навичок ручної праці сприяє вихованню творчої, гуманної, інтелектуально розвиненої, самостійної і внутрішньо вільної особистості, яка здатна цінувати свою працю і працю інших людей. Заняття ручною працею у дошкільному віці спрямовані також на досягнення наступних цілей:

- здобуття певних загально трудових знань, умінь та навичок на основі включення у різноманітні види діяльності;
- розвиток образного, просторового уявлення, сенсорики та дрібної моторики рук;
- оволодіння практичними способами організації трудової діяльності і правилами техніки безпеки під час роботи з різними інструментами та матеріалами;
- виховання працелюбності і культури праці, відповідальності за її результати;
- розвиток комунікативних і організаторських умінь у процесі різних видів діяльності, виховання поважного ставлення до людей і результатів їхньої праці;
- розвиток творчої активності, естетичного смаку і почуття прекрасного.

«Діти, які навчилися своїм руками робити художні, корисні речі для інших і для себе, ставши дорослими, не будуть почуватися чужими по відношенню до світу та життя. Вони зможуть художньо вдосконалити своє буття, своє життя у соціумі, вони зможуть збагатити його.» Так писала на початку ХХ століття одна з перших вчительок рукоділля міста Штутгарт Г.Гаук.

Зовсім інше ставлення до життя формується у людини, яка збагнула не тільки розумом, а й своїми руками, що предмети, які її оточують – це витвір рук інших людей. Через оволодіння ручними уміннями у старшому віці дитина приходиться до розуміння сучасних складних технологічних процесів.

Рівень розвитку дрібної моторики рук – один із показників інтелектуальної готовності до шкільного життя. Дитина, яка має високий розвиток дрібної моторики, уміє логічно розмірковувати, у неї достатньо розвинені пам'ять, увага і зв'язне мовлення. Уміння виконувати дрібні рухи з предметами найбільш інтенсивно розвивається саме у старшому шкільному віці, до 6 – 7 років в основному завершується дозрівання відповідних зон головного мозку, розвиток дрібних м'язів руки. Саме тому робота з розвитку дрібної моторики повинна починатися задовго до вступу до школи. Педагоги, які приділяють значну увагу вправам, іграм, різним завданням на розвиток дрібної моторики і координації руху рук, вирішують одразу два завдання: по-перше, опосередковано впливають на загальний інтелектуальний розвиток дитини, по-друге. Готують її до оволодіння навичками письма, що у подальшому дозволить позбутися багатьох проблем шкільного навчання.

Як показують дослідження, діти, які під час вступу до школи мають діагноз «уповільнений психічний розвиток», як правило, мають погано розвинену моторику рук. Вони майже не вміють користуватися ножицями, погано малюють олівцями і фарбами, інколи навіть погано тримають ложку. Такі діти сором'язливі, невпевнені у своїх силах.

Дитяча ручна праця сприяє розвитку сенсомоторики – узгодженості в роботі ока і рук, удосконаленню координації рухів, точності у виконанні дій.

Сенсорне виховання дітей під час занять ручною працею зводиться до наступного: удосконалення окремих аналізаторів і накопичення уявлень про конкретні ознаки предметів (форма, колір, розмір), навчання способам розв'язання сенсорних задач, що постійно ускладнюються (формування способів обстеження предметів, складання цілого із окремих частин, визначення положення у просторі цілого та його частин), навчання умінню використовувати аналізатори для формування правильного уявлення і понять про предмети оточуючої дійсності. Сенсорні процеси безпосередньо пов'язані з діяльністю органів чуття. Предмет, який розглядається, спливає на наше око; за допомогою руки ми визначаємо його м'якість (або твердість), гладкість та інше. Звуки, що може видавати предмет, сприймає наше вухо. Таким чином, спеціально організована робота на заняттях ручної праці сприяє розвитку всіх органів чуття і різних аналізаторів, забезпечує безпосереднє чуттєве пізнання дійсності.

Під час вивчення зразка із будь якого матеріалу у дитини формується уміння аналізувати його структуру, способи виготовлення та ін. і таким чином розвивається мислення.

Захоплення, з яким дитина виготовляє саморобну іграшку, сприяє розвитку уваги, підвищує її тривалість, формує довільну увагу. Крім того, уважне ставлення до предмету, за яким дитина спостерігає, або виготовляє, дозволяє навчити помічати головне, найбільш суттєве і значуще для успішного виконання роботи.

Сприятливий емоційний настрій дітей під час занять ручною працею дозволяє встановити доброзичливу, дружню атмосферу, вчить взаємодіяти у групі з іншими однолітками.

Інколи дитині не вдається одразу виконати якусь роботу; під керівництвом дорослого вона вчиться встановлювати причини невдачі. Подолання труднощів передбачає певні вольові зусилля. Все це поступово формує такі якості як цілеспрямованість, наполегливість, уміння доводити справу до кінця.

Під час ручної праці створюються позитивні умови для формування суспільних мотивів трудової діяльності. Які у старшому дошкільному віці здобувають значну спонукальну силу. Кожна дитина отримує можливість пережити радість від особистої участі у суспільній справі.

Крім того, займаючись ручною працею, дитина вчиться планувати свою діяльність, адже їй необхідно підібрати відповідні інструменти та матеріали для роботи, підготувати зручне робоче місце, намітити логічну послідовність дій і способи її здійснення, що приведе до гарного результату. Планування передбачає вміння аналізувати, оперувати певними поняттями, розмірковувати, робити висновки та висловлювати свою думку. Таким чином, планування під час ручної праці сприяє розвитку логічного мислення і мовлення. Усі ці вміння та навички вкрай необхідно майбутньому школяреві під час навчання. Чим краще дитина планує свою роботу, тим більш цілеспрямовано, раціонально, точно і результативно вона діє. У подальшому це сприятиме виявленню творчості та ініціативності під час навчання у школі.

Отже значення ручної праці у процесі розвитку особистості дитини неможливо переоцінити, а її вплив на подальше життя яскраво відображено у висловлюванні Р.Штайнера: «Достатньо зрозуміти, що неможливо безпосередньо розпочати формування інтелекту, навіть якщо поставити перед собою таку мету. Необхідно відмітити, що люди, які не вміють спритно володіти пальцями рук, володіють таким же «неспритним інтелектом», позбавлені гнучкості ідей та думок. У той же час ті, хто володіє точними рухами, здібні мати гнучке мислення, проникати у сутність речей. Тільки так можна гідно оцінити важливість зовнішніх сторін діяльності людини, оскільки саме з усієї сукупності зовнішніх умінь і виріс інтелект як ціле» [4].

Таким чином, теоретичні дослідження і практичний досвід доводять, що планомірне залучення дитини до ручної праці сприяє розвитку моторики, її інтелекту, закріпленню позитивних емоцій, виникненню бажання працювати й оволодівати основами майстерності; розвитку мовлення, уяви, фантазії і в

кінцевому результаті готує дітей до занять у школі. Ручна праця знижує втомлюваність дитини, підвищує її працездатність, активізує мисленнєві та психічні процеси. Діти стають більш відкритими, активними, добрими і впевненими у своїх силах. У них підвищується комунікабельність, вони вчаться дружити, працювати в колективі. Все це дає підстави вважати ручну працю важливим елементом гармонійного розвитку дитини.

Література:

- 1.Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И.Божович – М.: Просвещение, 1969. – 464с.
- 2.Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С.Выготский – М.: Просвещение, 1991. – 93с.
- 3.Жукова О. Развитие руки: просто, интересно, эффективно / О.Жукова // Дошкольное воспитание. – 2006. - №11. – С.14 – 17.
- 4.Жукова Т.В. Труд и рукоделие / Жукова Т.В. // www.waldorfschule.ru/subjects/creative.
- 5.Кремень В.Г. Про підсумки роботи загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів у 2001-2002 навчальному році та основні завдання на новий навчальний рік / В.Г.Кремень // Педагогічна газета. – 2002. – серпень-вересень. - № 8-9. – С.1.
- 6.Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5тт./ В.А.Сухомлинский. – Киев: Рад. школа , 1980. – Т.5. – 678с.

Педагогічний дискурс : [зб. наук. праць / гол. Ред. І.М.Шоробура] – Хмельницький : ПП Балюк І.Б., 2011. – Вип. 10 . С. 466 – 469.